

TELFİK, MODERN İSLAM HUKUKÇULARININ YAKLAŞIMLARI VE TELFİK TAKLİT İLİŐKİSİ ¹

TELFİQ, THE APPROACHES OF MODERN ISLAMIC LAWYERS AND THE RELATIONSHIP OF TELFIQ IMITATION

Sayit TAHİR

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
İslam Hukuku Bilim Dalı
e-mail: sayittahir87@gmail.com

ÖZET

İslam hukukunda Telfik konusu tartışmalı bir konu olup mezhep içi ve mezhepler arası Telfik şeklinde de taksim edilmiştir. Mezhep içi Telfiki bazı İslam hukukçuları Telfik olarak görmezken diğer hukukçular ise bunun tam tersini savunmuşlardır. Mezhepler arası Telfik konusunda da çok ihtilaflar söz konusudur. İki farklı mezhebin aynı konuda farklı hükümleri benimserken kişinin iki görüşle aynı anda amel etmesi veya ikincisinin tesiri kalkmadan ilk görüşle amel etmesi mezhepler arası Telfik'e örnek gösterilebilir. Son dönem İslam hukukçularının genel olarak ister mezhep içi olsun isterse de mezhepler arası olsun Telfik'e yaklaşımı da farklılık arz etmektedir. Bazı hukukçular Telfik'e cevaz verirken bazıları da birtakım gerekçeler sunarak bunun aksini savunmuşlardır. Telfik'in taklitle de sıkı bağlantısı bulunmaktadır. Her ne kadar kesiştiği noktalar ve birbirine benzerliği olsa da bunlar birbirlerinden farklı şeylerdir. Hal böyle iken varılan hükümler de farklılık arz etmektedir. Çoğu hukukçular Telfik'i taklidin içinde değerlendirmiş ve onu, her ne kadar farklı durumları söz konusu olsa da aralarında yakından bir ilişki ve benzerlik olduğu için taklidin bir parçası olarak görmüşlerdir. Telfik her ne kadar insanlar arasında terim olarak fazla kullanılmasa da çoğu kesimin uygulamaya geldiği bir konudur. Bu çalışmadan maksat insanların karşılaştıkları bu meselelerine ışık tutmak ve maslahatları konusunda katkıda bulunmaktır. Bu meyanda mezheplere ait görüşleri değerlendirmek ve bunlar arasında yapılan tercihleri ortaya koymak isabetli olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Mezheb, Müçtehit, Taklit, Telfik

JEL KODU: ZO

ABSTRACT

The subject of telfiq in Islamic law is controversial and has been divided into intra-sectarian and inter-sectarian telfiq. While some Muslim jurists do not see telfiq within the sect as telfiq, other jurists from the same school advocate the opposite. There is also a lot of disagreement on the subject of telfiq amongst Muslim jurists. An example of an inter-sectarian Telfik is that when two different sects give different judgments on the same subject, a person may have supporting views with both sects or perform the acts of the first sect while keeping the same viewpoint as the second sect. The approach of modern Muslim jurists to telfiq, whether intra-sectarian or inter-sectarian, also differs. While some jurists have permitted telfiq, others presented facts in support of the opposite viewpoint. Telfiq has a strong connection with imitation. Even though there are ideas that intersect, these differentiate from one another. However, a distinctive decision has been made based on the situation. No matter the differences in views, most of the jurists have evaluated telfiq as an imitation since there is a close relationship between them. Telfiq is not a widely used term, but almost everyone has applied it to their lives at some point. This study aims to shed some light on these issues and contribute to people's interests. This case is made to evaluate the viewpoints of the sects and to reveal the preferences made among them.

Key Words: Islamic Law, Sects, Mujtahid, Taqleed, Talfiq

JEL CODE: ZO

¹Bu makale Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında 15.07.2016 tarihinde "İslam Hukukunda Telfik" adıyla savunulmuş Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Telfik sözünü İslam hukukçuları ve hadis âlimleri “arayı kapatmak” (İbn Kudâme, 1984), “iki şeyi birleştirmek” (Serahsî, 2005), “uydurmak” (Şevkânî, 2000), “tevfik yapmak” (Münâvî, 1937) ve “farklı olan rivayetleri aynı metin içinde bir araya getirmek” (İbn Hacer, 1959) şeklinde anlamışlardır. Arapça olarak ise Telfik, “toplamak”, “uyum sağlamak”, “bir sözü batılla süsleyip püslemek”, “bir şey isteyip de kendisine yetişememek” (İbn Manzur, 2005) gibi anlamlara gelmektedir.

İstilah olarak ise Telfik, “Birbiriyle ilişkili olup hepsinin kendine göre ayrı hükmü olan bir meselede, hükümleri ayrı olan veya daha çok müçtehidin görüşünü birleştirmektir.” Bu suretle hükmün birisini bir mezhep imamından, ötekini diğer mezhep imamından alarak müleffak (bileşik) bir eylem gerçekleştirilmiş olur (Atar, 1992).

Burada ele alınacak konu mezhebe bağlı olan müçtehidlerin görüşlerinin birleştirerek amel edilmesinin Telfik olup olmayacağı meselesidir. Aynı mezhepte olan iki veya daha çok müçtehidin aynı konuda farklı hükümler vermesi durumunda kişinin dilediğini tercih etmesi Telfik olur – mu? olmaz mı? konusu ele alınacaktır.

Öncesinde kısaca Telfik’in tarihine dair şunları söylemek konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır; ilk dönem telif edilen eserlerde Telfik konusunun istilâh olarak ele alınmadığı görülmektedir. Çoğu hukukçulara göre Telfik’in terim olarak kullanılmaya başlanması Hicri VII. yüzyıldan sonra olmuştur. Fakat bu tarih konusunda da görüş birliği bulunmamaktadır. Telfik’in genel olarak V. yüzyılda ortaya çıkmış olabileceği üzerinde durulmaktadır. Çünkü taassup ve hizipleşmenin daha da yükselmeye çıktığı zaman dilimleri o dönemlere denk gelmektedir (Kasımî, 1986).

Hicri VII. asrın başlarına gelindiğinde İslam hukukçuları tarafından ilk kez Telfik’in adı telaffuz edilmiş, bu asırdan önce Telfik’ten bahsedilmediği zikredilmektedir (Zuhayli, 1986).

1. MEZHEP DÂHİLİ TELFİK

Telfik konusunu ele alan Hanefî âlimlerinin ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla Ebû Hanîfe (ö.150/767) ve onun müçtehit talebelerinin sözlerinden meydana gelen terkip, Telfik sayılıyordu. Nitekim taşınır (menkul) malın şahsa vakfı, nakdın vakfı ve bunun bağlayıcı oluşu, mahcur bulunan kimsenin vakfetmesi ile menkul sayılan şeyin (ortak bir malda paydaşların belli oranlardaki hisseleri) vakfi konularında bu hususu açıkça ifade etmişlerdir (Senhuri, 2012). Fakat İbn Abidin (ö. 1252/1836) yeni bir görüş ortaya atarak, adı geçen imamların sözleri arasındaki terkinin Telfik olmadığını, talebesinden herhangi birinin sözünün, onun sözü sayılacağını (İbn Abidin, 2013) söylemiştir (Senhuri, 2012).

Bu konuda geniş açıklamalarda bulunun Hanefî âlimlerinden İbn Abidin şöyle ifade eder: “Ebû Hanîfenin birçok görüşleri mevcut olup bunların bir kısmını meslektaşları da benimsemişlerdir. Tabilerin yeminle beyan ettikleri gibi bütün bu rivayet ve cevaplar ona aittir” (Senhuri, 2012).

İbn Abidin devamla şöyle der: “Usulde tespit edildiği gibi bir müçtehidin belli bir meselede iki farklı görüşü olamaz, çünkü bunda bir çelişki vardır. Aynı şekilde bir müçtehit herhangi

---

²Kısıtlamak, belli bir şahsı, sözlü tasarruflarından menetmek yani o kişinin sözlü tasarruflarını hükümsüz, gayri sabit ve geçersiz saymaktır. Böyle bir kimseye “mahcur” denir. Hacr, fiillerde geçerli değildir (Mecelle-i Ahkam-ı Adliye, md. 941).

bir görüşünden vazgeçerse artık o görüş onun olmaktan çıkar. Ebû Hanîfe'nin arkadaşlarına şöyle dediği nakledilir: "Sağlam bir delil elde ederseniz (yani kendi görüşünün aksine bir hadis duyarsanız) ona uyun" (Şa'rani, 2012). Bu söz üzerine onlardan her biri ondan gelen bir rivayeti alıyor ve kendine göre kuvvetli olan bir delile göre tercih ediyorlardı" (Senhuri, 2012).

İbn Abidin daha sonra şunları söylemektedir: "Bir müçtehit, bir görüşünden rucû ederse artık o görüş onun olmaktan çıkar ve neshedilmiş hükümlere benzer." İbn Abidin, "Ebu Hanîfe'nin müçtehit olan talebesinin onun görüşüne zıt olan görüşleri, Ebu Hanîfe'nin görüş ve mezhebi değildir, onların bu sözleri kendilerinin rey' ve mezhepleridir." diyenlere şu şekilde cevap vermektedir: "Talebenin ona aykırı olan içtihatları, Ebû Hanîfe'nin onlar için tespit ettiği kâidelere dayanır, dolayısıyla her yönden söz konusu içtihatlardan rucû edilmiş sayılmaz." Sonra özetle şöyle devam ediyor: "Ebu Hanife'nin müçtehit talebesinin ona aykırı içtihatları mezhep dışında kabul edilmez. Kezâ mezhep bilginlerinin, zamanın veya zaruretin değişmesiyle değişen örfe binâ ettikleri yeni hükümler de- o buna izin vermiş olduğu için- onun mezhebi haricinde değildir. Yine mezhep bilginlerinin onun mezhebi üzerine yaptıkları tahrîciler de onun mezhebi sayılır, çünkü mezhebinin gerekli kıldığı sonuçtur. Ona nispet edilerek "şöyle dedi" denmezse de "Bu Ebu Hanîfe'nin mezhebi ve görüşüdür" denebilir. Yani mezkûr görüş onun mezhebinden çıkan netice yahut onun mezhebine bağlı olan âlimlerin sözüdür demektir. Bu durumda bununla hükmeden kimseye, onun mezhebine muhalif hükmetti denemez (Senhuri, 2012).

Senhuri, İbn Âbidin'in açıklamak istediği hususu öyle ifade eder: "Ebu Hanifenin mezhebine göre sonradan tahrîc edilen hükümlerin ona nisbeti, ilk talebelerinin sözlerinin ona nispetinden daha uygun olmaktadır. Zira ilk tahrîciler Ebû Hanîfe'nin kaidelerine asdık kalınarak çıkarıldığı halde, sonrakiler, talebelerinin, ona muhâlif bulunan kendi kâidelerinden çıkardıklarıdır" (Senhuri, 2012).

Hanefilerden Haskefi, Telfik konusunda onunla (Telfik ile) verilen hüküm icma ile batıl (Haskefi, 2002) olacağını ifade ederken Hanefilerden İbn Abidin ise bunu bir örnekle şöyle özetlemektedir: "Abdestli bir kimse bedeninden kan akar ve bir kadına dokunur sonra namaz kılsa bu kişinin namazı caiz değildir" (İbn Abidin, 1856).

Son dönem İslam hukukçularından Senhuri konuyu şöyle özetlemektedir: "Bu mesele üzerine eğildiğim günden beri gücümün yettiği, elime geçen eserlerin imkân verdiği ölçüde araştırma, inceleme ve mütalaalarım rağmen ne bilinen mezhep imamlarının ne bu mezhepler içinde müçtehit kabul edilen zevatın, ne de tahrîc ve tercih erbabının bu mesele üzerinde söz söylediklerini görebildim. Bu meseleyi ele alanların hiçbiri yukarıdaki tabakalardan birisine dâhil değildir. Aralarında bunca cedel ve münakaşaya rağmen sonrakilerden de hiçbiri söylediklerinde, yukarıdaki sınıflara giren bir zatın görüş ve sözüne dayanmamıştır. Bütün yaptıkları, ehli olmadıkları halde, şer'î bir mesele üzerinde içtihat etmiş olmaktan başka bir şey değildir. Bu mesele hakkında VII. asırdan önce söz edilmeyip ilk defa ortaya atan zat, Karafi'nin Tenkihu'l-füsul isimli kitabının şerhinde, taklidin şartlarından bahsederken sözlerini naklettiği Maliki Yahya Zenati'dir (ö.790/1388)" (Senhuri, 2012).

Senhuri, Müteahhirun ve daha sonrakilerden bu meseleyi ele alanların da ihtilaf ettiğini, bir kısmı cevaz verirken, diğer bir kısmı aksini iddia ettiklerini ifade ettikten sonra cevaz verenlerin dayandığı delillerini şu şekilde özetler: "Şartları bulunan bir amelîn bütün şartlarında muayyen bir müçtehide tabi olmanın gerekliliğini ifade eden ne bir nas, ne icma, ne de kuvvetli bir kıyas vardır. Ayrıca reyleri muteber olan ve kendilerini taklidi sahih

bulunan hiçbir kimseden bunun yasak olduğu nakledilmemiştir. Aksini iddia edenler, ‘İcma’ya muhalif bir durum meydana getiren Telfik caiz değildir’ demektedirler. Şüphesiz bu iddianın sahipleri bir görüş üzerinde meydana gelen icma-ı ümmeti kastetmiyorlar. Çünkü bu, mevzuun dışındadır” (Senhuri, 2012).

Bazı fakihler şöyle demektedirler: “İmam Ebû Hanîfe ile talebesi Ebû Yûsuf ve Muhammed arasındaki ihtilâf, Ahmed b. Hanbel ve Mâlik arasındaki ihtilâftan daha çok ve daha şiddetlidir. Buna rağmen Hanefî mezhebi, ilk üç müçtehidin (Ebû Hanîfe, İmam Muhammed ve Ebu Yusuf) görüşlerinden Telfik edilmiştir; bunu kimse inkâr edemez” (İsmail Hakkı, 2010).

2. MEZHEPLER ARASI TELFİK

Mezhepler arası Telfik meselesi çok tartışılan bir konu olup ihtilafın başladığı günden beri farklı görüşler ortaya atılmıştır.

Örneğin, bir hadisede, yekdiğerine muhalif iki görüşle bir arada amel veya ikincisinin tesiri kalkmadan diğeriyle amel etmiş olmadıkça Telfik tahakkuk etmemektedir. Mesela abdestin kan aldirmakla bozulmayacağı hususunda Şâfiîyi, şehvetsiz olarak kadının vücuduna dokunmakla bozulmayacağı hükmünde de Ebu Hanife’yi taklit eden ve bu iki taklidin birleştiği aynı abdestin sahih olduğu (bozulmadığı) kanaatinde olan kimse bahis mevzuu Telfik’i tahakkuk ettirmiş olmaktadır (Karaman, 2010). Bu tür Telfik’in caiz olup olmadığı konusu da ihtilaflıdır. Bazı İslam hukukçularına göre bu tür Telfik, bir mezhebin müçtehitlerinin görüşleri arasında olursa caizdir, çeşitli mezheplerin görüşleri arasında olursa caiz değildir (Şener, 1992). Bazı âlimler bu tür Telfik’in asla caiz olmadığını söylemişler. Ama Telfik’in asla caiz olmadığını düşünenlerin aşırı ileri gittikleri görülmektedir. Öte yandan bazı İslam hukukçuları, bir mezhebin müçtehitlerinin görüşlerinin birleştirilmesini caiz görüyorlar da niçin bir dinin saliklerinin görüşlerinin Telfik’ini caiz görmüyorlar? demektedirler. Bazı İslam ülkelerinde şahıs ve aile hukuku alanında bir kısım yeni kanunlar çıkarırken mezhepler arası Telfik hareketleri göze çarpmaktadır (Şener, 1992). Ebû Hanîfe’yi taklit edip velisi olmadan bir kadınla evlenen, sonra onu üç talakla boşayıp, İmam Şâfiî’nin, velisiz nikâhın batıl olduğu hükmüne dayanarak önceki nikâhı geçersiz saydıktan sonra boşadığı kadınla, onun da başka biriyle evlenip ondan boşanması gibi bir uygulama olmaksızın yeniden evlenen kişinin yaptığı bu tür Telfik’e örnektir. Çünkü ilk nikâhın bağlı bulunduğu hükümler geçerliliğini sürdürürken ona aykırı başka bir hükümle amel de edilmiş olmaktadır (Kaya, 2013).

Mezhepler arası Telfik müçtehit imamlar döneminde de gerektiğinde yapılmıştır. Örneğin Ebu Yusuf ile İmam Muhammed bayram namazlarında İbn Abbas’ın tekbirlerini tatbik ediyorlardı. İmam Şâfiî, Ebû Hanîfe’nin kabrine yakın bir yerde sabah namazını kılmış ve ona saygısı sebebiyle kunut duasını terk etmiştir. İmam Malik, Müslümanların bütün mezheplerden istifade edebilmelerini sağlamak maksadıyla “Muvatta” isimli kitabını kanun kitabı olarak yayınlamak isteyen Harun Reşidin bu isteğini kabul etmemiştir (Kaya, 2013).

Ayrıca bir meselede, her mezhebin kolay taraflarını seçmek, hak olan dört mezhepten çıkmak ve beşinci bir mezhebi seçmek olur. Buna göre yapılan amel veya ibadet de batıl veya fasittir. Çünkü bunu yapan dini ile oynamış, hak olan dört mezhebin dışına başka hak olmayan bir mezhep seçmiş olur. Örneğin: Besmele çekmeden, niyet getirmeden, tertibe riayet etmeden, azalarını ovmadan, muvalata uymadan (azalarını peş peşe yıkamadan) veya kulleteyn miktarı suya necaset düştüğü halde, suyun rengini, tadını ve kokusunu bozmamış sudan abdest alan

bir kimse, bu abdestin sıhhati hakkında Hanefî bir müftüden sual sorarsa, müftü caiz değildir diyecek. Çünkü Hanefî mezhebine göre, su kulleteyn miktarı olsa bile necasetin girmesiyle necis olur. Şâfî bir müftüden sorsa yine müftü caiz değildir diyecek. Çünkü niyet ve tertip yoktur. Malikî bir müftüden sorsa yine caiz değildir diyecek. Çünkü yıkanan azalar ovalanmamıştır ve muvalat yoktur. Hanbelî bir müftüden sorsa yine caiz değildir diyecek. Çünkü besmele yoktur (Çağlayan, 1982).

Mezhepler arası Telfik'e cevaz vermeyenler hatta bunu yapan müçtehit bile olsa bu şekilde alınan abdestin sahih olmayacağını ifade etmektedirler. Çünkü dört müçtehit imamın ittifak ettikleri dört görüş dışında beşinci bir kavli ihdas etmek caiz değildir. Aynı şekilde bir meselede iki veya daha fazla mezhep görüşünün kolay taraflarını seçerek amel etmek caiz değildir (Çağlayan, 1982).

3. SON DÖNEM ÂLİMLERİNİN TELFİK'E YAKLAŞIMI

Son dönem âlimlerinden bazıları Telfik'e cevaz vermektedirler. Onlardan biri de Muhammet Reşit Rızadır (ö.1935) O, Telfik'in caiz olduğunu, Hanefîlerin de buna cevaz verdiğini iddia etmektedir (Özen, 2003).

Burada Reşit Rıza'nın Hanefîlerin Telfik'i kabul ettikleri görüşüne Reşid Rıza & çev. A. H. Akseki (1974) karşı aslında bunun öyle olmadığı, tam tersi kabul etmediklerini Reşit Rıza'dan önce bu konuyu ele alan İbn Hümmam'dan da anlamak mümkündür (İbnu'l-Hümâm, 1999).

Bununla beraber bu konuda Reşit Rıza'ya muhalefet görüşler de bulunmaktadır. Buna karşı çıkanlar konuyla ilgili olarak şunları ifade etmektedirler: “Reşit Rıza'nın Hanefî mezhebi, üç imamın içtihatlarından Telfik edilmiştir iddiası asılsızdır. Hanefî mezhebinin usul ve kavaidini İmam-ı azam Ebu Hanîfe kurmuştur. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ise onun talebesidir. Bu iki müçtehit ve arkadaşları birçok müçtehitler, hocalarından öğrendiklerini yine hocalarının bildirdiği usul ve kaidelerle ölçerek karşılıklarına çıkan yeni hadislere farklı fetvalar vermişlerdir. Ayrıca Hanefî mezhebinde bu iki imamın fetvaları birleştirilmemiştir ki Telfik olsun. Bir mezhep içinde bulunan imamların içtihatlarını birleştirmek Telfik değildir. Bu Telfik'in caiz olduğunu göstermez. Ancak dört mezhepten birkaçının görüşünü bir araya getirirse bu Telfik olur. Reşit Rıza'nın, Hanefîlerin Telfik'i kabul etmediklerinin doğru olmadığını İbn Hümmam'dan anlaması doğru değildir (Özen, 2003). Çünkü İbn Hümmam et-Tahrir isimli eserinde “bir işi bir mezhebe göre yaparken, başka bir mezhebi de taklit etmesi iki mezhepte de batıl olacak bir şey yapmamak şartı ile caiz olur” (İbnu'l-Hümâm, 1999) demektedir. Abdest alırken Şâfî mezhebinin taklit ederek uzuvlarını ovmayan kimse, kadına eli değince Malikî mezhebine uyararak namaz kılsa, bu namazı batıl olur. Çünkü bu namaz her iki mezhebe göre de sahih değildir. İbn Hümmam, bu yazısını (Hülasatu't-Tahkik) kitabı vesika olarak bildirerek mezhepleri Telfik etmenin caiz olmadığını bununla ispat etmektedir. İbn Ferruh da İbn Hümmam'ın et-Tahrir isimli eserindeki sözlerini delil göstererek, Muhakkık (İbn Hümmam'ın), Telfik'in menedilemeyeceğine işaret etmekte ve kendi risalesinde Telfik'in sahih olduğunu ifade etmektedir. Hâlbuki İbn Hümmam'ın o sözünden daha önce de dediğimiz gibi Telfik'in sahih olduğu anlamı çıkarılamaz (Özen, 2003).

---

²Muhammet Reşit Rıza, bugün Lübnanda bulunan o zamanların Osmanlı Suriyesi'nin Trablus Şam yakınlarındaki el-Kalemun köyünde 1865 senesinde doğdu. Döneminin en etkin ulema ve dini hakimlerden Muhammed Abduh'un en yakın takipçilerinden birisi olarak bilinir. 1935 senesinde Mısırda vefat etmiştir.

Münavi, Fethu'l-Kadir den hareketle İbn Hümam'ın o sözlerini şöyle nakletmektedir: “Delil ve içtihatla bir mezhepten diğerine geçen günahkâr olur ve cezalandırılması gerekir. Delil ve içtihat bulunmadan geçtiğinde ise öncelikle durum böyle olur. Sonra gerçek intikal, ancak hususi bir meselede taklit ve amel ettikten sonra gerçekleşebilir. Yoksa meselelerin durumlarını bilmeksizin mukallidin toptan, “mesela Ebu Hanîfe’yi fetva verdiği bütün meselelerde taklit ettim ve onlarla amel etmeyi kendime gerekli kıldım” demesi gerçek taklit değildir. Bu sadece ona bağlılığı ve taklit etmeyi va’d (ileride yapmaya dair söz vermek) manası taşır. Eğer bu sözüyle iltizamı (üzerine almayı) kastetmişse, niyet veya sözle borçlanma ile muayyen bir müçtehidin taklit etmenin gerekli olacağına şer’î bir delil yoktur. Şer’î delil sadece mukallide muhtaç olduğu konularda müçtehid’in sözüyle amel etmeyi gerekli kılmıştır. “Bilmiyorsanız bilenlerden sorun” (en-Nahl, 16/43.) ayeti bunun mesnedidir. Sorma işlemi ise ancak muayyen meselenin hükmünü araştırmakla gerçekleşir. Âlimlerin halkı bu şekilde mezheplere bağlamaya çalışmalarının sebebi, onları kolaylıkları derleyip toplamaktan engellemek olsa gerektir. Yoksa halkın her meselede ayrı bir müçtehidin görüşüyle amel etmesi kendisi için daha kolaydır. Bunu akli ve nakli hangi delilin menettiğini bir türlü anlamak mümkün değildir. Nasıl oluyor da bir insan şer’an içtihat etmesi caiz olan bir müçtehidin kendisine en kolay gelen görüşünü seçiyor diye kınanabiliyor? Oysa Hz. Peygamber s.a.s ümmetine kolay gelen şeyleri severdi” (İbnu'l-Hümâm, 1999).

Bu konuda Hanbelî âlimi Ahmed b. Hanbel (ö.241/855) şöyle ifade etmektedir; “müçtehitler fikir ayrılığı yapınca halk, kalbinde en çok güven duyduğu müçtehidin taklit eder” görüşündedir (Ferrâ, 2002). Çünkü onun için böyle bir tercih yapmak kendisi için hem kolaylık hem de eminlik kazandıracaktır. Burada “amminin (halkın) her meselede ayrı bir müçtehidin görüşüyle amel etmesi kendisi için daha kolaydır” sözünden İbn Hümam’ın, Telfik’in sahih olduğunu kastettiğini çıkarıyor. Oysa buradaki “mesele”den kasıt hükmün bir kısmı değil tamamıdır. Çünkü belli bir mezhebi iltizamın karşıtı olarak kullanılmıştır. Hem şu da var ki, adı geçen Tahrir adlı kitabında Telfikin menedilmesi gerektiğini açıkça ifade etmiştir (Özen, 2003).

İbn Ferruh, Ebu Yusuf hadisesini (Özen, 2003) de Telfikin sahih olduğuna delil olarak ileri sürerek bu hadise ile Ebu Yusuf da Telfik yaptığını ve bunun onlar için yeterli delil olduğunu ifade ediyor. Ona göre Ebu Yusuf kendi içtihadıyla namaz kılıyor ve sırf kulleteynden alınan abdest konusunda da taklitte bulunuyor. Bu Telfikin doğruluğu kabul edilse bile müçtehit, başka müçtehidin delili ile içtihadta bulunabilir. Mukallit ise böyle değildir. Hem Ebu Yusufun kendi içtihadına göre kıldığı namaz başka mezhebe göre fasid değil ki, bu bir Telfik olabilsin (Özen, 2003).

Buna başka bir örnek verecek olursak; İmam Şâfiî Bağdat’a Ebu Hanîfe’nin kabrini ziyaret için gittiği gün sabah namazında kunut okumadığına dair gelen rivayet de bu kabildendir. İmam Şâfiî, Ebu Hanîfe’nin sabah namazında kunut okumanın neshedildiği yolundaki delilini sadece bu günlük üstün bularak yeni bir içtihadta bulunmuş, sonra da içtihadından dönmüştür diye düşünmeliyiz. Bu durumda mukallid, her olay karşısında müçtehide kıyas edilmemelidir. Özellikle bu hadisede mukallidin müçtehide uyabilmesi için bu müçtehidin diğer müçtehide muvafakati devam etmelidir. Şayet bu muvafakattan dönecek olursa bunun sahihlik hükmü de batıl olur (Özen, 2003).

Reşit Rıza, “mukallit” kimliğiyle konuştuğu hayali şahsa önceden tasarladığı düşüncelerini söyler. Sonra da kendince izahlar getirir. Konuşmalarının son oturumunda ise “mukallit” ıslah-ı hal eyleyerek kendisinin safına katılır. Muhakkik âlimler nezdinde itibar göremeyen, onları hakikaten safına çekemeyen Reşid Rıza, hayalen ürettiği mukallidi safına çekerek

teselli bulmaya çalışır. Yazar, açıklama yapmak istediği hususlarda konuştuğu hayali “mukallid”e Telfik ile alakalı şunları söylemektedir: “Ed-Durru’l-Muhtar isimli eserdeki bir söz zihnime takılıyor, burada “Telfik yapılan hüküm, icma ile batıldır” (İbn Abidin, 2003) deniliyor, durum böyle olunca üzerinde icma edilen bir konuyu tartışmanın ne manası vardır? Reşid Rıza “mukallid”in itirazına cevap sadedinde şunları söyler; “Hanefî imamlardan hiçbirinin söylemediği böyle bir sözü; ed-Dürri’l-Muhtar yazarının nakletmesi şaşırtıcıdır. Onlar böyle bir sözü nasıl söylesinler ki, mezhepleri bütünüyle Telfikten oluşmuştur; çünkü üç imamın (Ebu Hanife, Ebu Yusuf, İmam Muhammed) içtihatlarının birleştirilmesi suretiyle meydana getirilmiştir. Hanefilerin Telfiki reddetmediklerinin bir delil ve işareti de orta çağ Hanefi müçtehitlerinden İbn Hümam’ın bu görüşü (Telfikin caiz olmadığı görüşünü) sonradan gelmiş bir fıkıhçıya ait olarak göstermesi, kitabını açıklayan zatın da bu fıkıhçının, Maliki mezhebinden Karafi olduğunu zikretmesidir. Eğer Hanefi müçtehitleri Telfiki reddetselerdi, onların görüşlerini başkalarından daha iyi bilen İbn Hümam bu görüşü sonraki müçtehitlerden birine nisbet etmez, ’sonraki fıkıhçılardan birisi Telfiki reddetmiştir...’ demezdi.”

Mezhebe ait görüşlerden kendine kolay olanını tercih edebileceğini ifade eden son dönem âlimlerinden Vehbe ez-Zuhaylî bunu şu kural-larla sınırlandırır:

1. Bu kural, sadece zanni olan fer’î/ictihadî konular için geçerlidir.
2. Kolaya gitme dînin genel prensiplerine ve kat’î kaynaklarına zıt olmamalıdır.
3. Yasak olan Telfik’e düşürmemelidir.
4. Kolaya gitmek için bir zaruret ve ihtiyacın olması gerekir.
5. Kolaya gitme tercih prensibi ile çerçevesi belirlenmelidir (Zuhaylî, 1996).

Telfik ile taklit kavramlarının birbiriyle sıkı bağlantısı olsa da ikisi de birbirinden farklı şeylerdir. Dolayısıyla bunun neticesi olan hükümlerde birbirinden farklıdır. Bunu daha önce “Taklit’te Telfik” başlığı altında ifade etmiştik.

Bu konularla ilgilenen veya bunları ele alıp inceleyen fukahanın kahir ekserisi, Telfiki taklit konusu bünyesinde incelemişler ve taklidin bir parçası olarak görmüşlerdir. Çünkü aralarında birbirini ayıran farklı noktalar olsa da çok sıkı bir bağ ve benzerlikler vardır. Her ikisinde de yani hem taklit’te hem de Telfikte başka bir müçtehidin görüşüne uyma vardır.

Telfik ile taklit arasındaki farklılıkları kısaca şöyle sıralaya biliriz:

- Taklit’te bir meselenin bütün cüzi’yatında başka birine uyma durumu varken, Telfikte ise bir meselenin bir bölümünde bir müçtehide, aynı meselenin diğer bölümünde ise görüşleri bu müçtehide muhalif olan başka bir müçtehide uyma söz konusudur.
- Taklit Telfikten daha umumdur, Telfik ise taklit’ten bir kısım olarak değerlendirilmektedir.
- Taklit müstakil bir konu olarak ele alınırken Telfik ise taklide bağlı bir bölüm olarak değerlendirilir.
- Her Telfik taklittir ama her taklit Telfik değildir. Bundan dolayı taklit ve Telfikin arasında bulunan ilişki umum husustur ilişkisidir. Yani birbiriyle ilişkili ama aynı zamanda da farklı şeylerdir.

Telfik ile taklidin kesişen noktalarını şöyle sıralayabiliriz:

- Hem Taklit'te hem de Telfikte, tabii olduğu müçtehit dışında herhangi bir müçtehidin görüşüyle amel etme vardır.
- Hem Taklit'te hem de Telfikte başka bir müçtehidin görüşüyle amel etmede ruhsatla amel etme ve kolaylık prensibi söz konusudur.
- Hem taklit hem de Telfik Usul-i Fıkhın konusudur.
- Hem taklidi hem de Telfiki caiz gören âlimler olduğu gibi batıl gören âlimler de olmuştur.
- Hem taklidi hem de Telfiki mutlak anlamda kabul etmeyi veya reddetmeyi kabul eden âlimler olduğu gibi kabul etmeyenlerde olmuştur.
- Hem taklidi hem de Telfiki belli başlı şartta bağlayarak ancak o şekilde caiz olabileceğini söyleyenler de olmuştur.
- Hem taklit'te hem de Telfikte keyfiliğe gitmeme ve hevaya göre amel etmeme üzerinde durulmuştur. Çünkü Telfik bir delile dayanıyor, helâli haram, haramı helal kılmıyor, onunla ibadet ve tekliften kaçış hedeflenmiyorsa ondan yararlanmada bir sakınca yoktur (Candan, 2011).

Yukarıda arzediği üzere Telfik ile taklit arasında her ne kadar kesiştiği noktalar bulunsa da bunlar birbirinden ayrı ayrı konulardır. Her ikisinin de benzer ve farklı tarafları vardır. Bu yüzden bunu yapan kişilerin yapma sebeplerine, niyetlerine, zaruret durumuna, zamana, mezhep imamının görüşüne göre hüküm kazanır.

Sonuç

Telfik, İslam Hukukunda taklitle ilgili bölümde değerlendirilmektedir. Bir veya birbiriyle alakalı bulunan iki meselede en az iki farklı görüşü bir yere toplama hadisesi olup buna VII. yüzyıldan itibaren bahsedilmeye başlanmıştır. Her ne kadar terim olarak bahsedilmesi daha sonraki tarihleri gösterse de aslında Telfik, İslam'ın ilk yıllarından itibaren müslümanların ister farkında olarak isterse de olmayarak uygulaya geldikleri bilinen bir meseledir. Yani teamül bakımından Telfik, terim olarak ortaya çıkışından daha eski tarihlere dayanmaktadır. Bunun sebebi İster İslam'ın ilk dönemlerinde olsun isterse de daha sonraki müçtehit imamlar döneminde olsun Müslümanlar bilemedikleri meseleleri tabii olarak fakih sahabelere yahut daha sonraki dönemlerde bulunan müçtehitlere soruyorlardı, onlar da verdikleri cevaplar noktasında her zaman aynı olmayıp farklılık arz edebiliyordu. Böyle olunca da insanlar Telfike düşüyorlardı.

Bu daha sonraları mezheplerin ortaya çıkışıyla farklı boyutlar kazandı. Doğal olarak da İslam hukukçularının bunlara yaklaşımı farklı oldu. Mezhepler arası Telfik ve mezhep içi Telfik gibi konular gündeme geldi. Bazıları Telfikin bütünüyle cevazına işi bağlarken bazıları da bunun tam tersini savunmuşlardır. Bu ikisi arasında olan bir gurup daha var ki bunlar, orta yol izlemiş, tamamıyla ret de etmemiş, cevaz da vermemiş, bunun birtakım şartlar dâhilinde olabileceğini savunmuşlardır. Son dönem İslam hukukçularının da buna yaklaşımı farklı

³Bu hadise şöyle olmuştur; Bir gün İmam Yusuf, hamamda banyo yaptıktan sonra cuma namazını kılıyor. Namazdan sonra kendisine banyo yaptığınız hamamın kuyusunda ölü bir fare bulundu denilmesi üzerine "Biz Medineli kardeşlerimizin, su kulleteyn (160,5 litre miktarında bir ölçek) seviyesine ulaşınca pis olmaz." sözlerini taklid ediyoruz, demiştir.

⁴<https://www.ihsansenocak.com/kimdir-hakkinda/> erişim: 12.10.2022).

olmuştur. Kimisi buna bütünüyle cevaz vermiş kimisi de birtakım gerekçeler sunarak orta yolu izleyen guruba girmişlerdir.

Bu konuda kanaatimizce tercihe şayan görüş onun belli şartlar dahilinde yapılabileceği görüşüdür. Bu şartlar, zaruret ve ihtiyaç hali, içtihadı açık konu olması, icma'ya aykırı olmaması ve itikadi olmayan meseleler gibi kesin çizgilerle sınırlandırmak mümkündür.

KAYNAKLAR

- Abdolvahhab, Ş. (2012). el-Yevakit ve'l-Cevahir fi Beyâni Akâidi'l-kebir, *Daru Sadr*, Beyrut.
- Candan, A. (2011), Müslüman ve Mezhep, *Elest Yayınları*, Van.
- Atar, F. (2013). Fıkıh Usulü, *İfav Yayınları*, İstanbul.
- Çağlayan, M. (1982). Mezheplerin Birleştirilmesi ve İctihad Meselesi. *Furkan Yayınları*, İstanbul.
- Erdoğan, M. (2015). Fıkıh ve Hukuk Terimleri. *Ensar Neşriyat*, İstanbul.
- Ferrâ, E. (2002). el-'Udde fi usûli'l-fikh, *yt.*, Beyrut.
- Haskefi, M. (2002). ed-Durru'l-Muhtar Şerhu Tenviru'l-Ebsar ve Camiu'l-Bihar, *Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut.
- Ezherî, A. (1964). Tehzibu'l-Lügati, *Daru'l-Kavmiyyeti'l-Arabiyyeti*, Mısır.
- İbnu'l-Hümâm, M. (1999). et- Tahrîrfusûli'l-fikh (et-Takrîr ve 't-Tahbîr içinde, *yt.*, Beyrut.
- İbn Kudâme, M. (1984). el-Muğnî fi fikhil- İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî", *yt.*, Beyrut.
- İbn Abidin, M. (1856). "Reddu'l-Muhtar Ala Durri'l-Muhtar Şerhu Tenviri'l-Absar, *Daru Alemi'l-Kutub*, Riyad.
- İbn Abidin, M. (2013). Resail-i İbn Abidin. *Daru İhyai't-Turas*, Beyrut.
- İbn Abidin, M. (1882). el-Ukudu'd-Durriye Fi Tenkihi'l-Fetava'l-Hamidiyye. Amiretu'l-Miriyye Matbaası, Mısır.
- İbn Abidin, M. (2003). Haşiyetü Reddü 'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar. *Daru'l- Alemi'l-Kutub*, Riyad.
- İbn Hacer, A. (1959). Fethu 'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l- Buhârî, *Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut.
- İbn Manzur, C. (2005). Lisanu'l- Arap, *Müessesetü'l-A'la Li'l-Matbası*, Beyrut.
- İzmirli, İ. (2010) İlm-i Hilaf. *Hüner Yayınevi*, Konya.
- Karaman, H. (2010). İslam Hukukunda İctihad. *Ensar Neşriyatı*, İstanbul.
- Kaya, A. (2013). Güncel Fıkhi Konular. *Emin Yayınları*, Bursa.
- Kasimi, M. (198). el-Fetva Fi'l- İslam. *Daru'l- Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut.
- Muhammed K. (1986). el-Fetva fi'l-İslam. *Daru'l- Kütübi'l-İlmiyye*, Beyrut.
- Münâvî, A. (1937) Feyzu'l-Kadîr Şerhu el-Câmi' i's-Sağîr, *yt.*, Mısır.
- Özen, Ş. (2003). Mezheplerin Doğuşu ve İctihad Tartışması. *Pınar Yayınları*, İstanbul.
- Reşid Rıza, M. (1974). İslamda Birlik ve Fıkıh Mezhepler, (çev. A. H. Akseki), *yy.*, Ankara.
- Senhuri, A. (2012). Mezheplerin Hükümleri Arasında Telfik. çev. Hayreddin, K. (2012). *İz Yayıncılık*, İstanbul.
- Şevkânî, M. (2000). Neylü 'l-Evtâr Şerhu Münteka 'l- Ahbâr min Ehâdîsi Seyyidi'l-Ahyâr, *yt.*, Kahire.
- Şener, A. (1992). İslam Hukuku Dersleri. *İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları*, İzmir.

---

⁵Teklif: Bir kimseyi meşakkatli bir şeyi emir ve ilzam etme. İslam şeriatının ehliyet ve salahiyet sahibi olan insanlara (mükelleflere) birtakım şeyleri yapmalarını, birtakım şeyleri de terk etmelerini emir ve ilzam etmesidir. Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri (İstanbul, Ensar neşriyat, 2015), 561.

Serahsî, E. (2005). *el-Usûl, yt.*, Beyrut.

Şenocak, İ. (2022). *Telfik*. <https://www.ihsansenocak.com/kimdir-hakkinda/> erişim tarihi: 12.10.2022.

Zebidi, M. (1990). *Tacu'l-Arus min Cevahi'l- Kamus, Matbaatü'l-Hukumeti*, Kuveyt.

Zuhayli, V. (1986). *Usuli'l-Fikhi'l-İslam. Daru'l-Fikr*, Dimeşk.

Zuhaylî, V. (1996). *Davâbitu's-Şer'iyye Li'l-ahzi Bieyseri'l-Mezâhib. yt.*, Dimaşk.

EKTENDED ABSTRACT

Telfiq is evaluated in the section on imitation in Islamic Law. It is the event of gathering at least two different views on one or two issues that are related to each other, and this has been mentioned since the VII century. Although its mention as a term indicates later dates, in fact, talfiq is a known issue that Muslims have been consciously or unconsciously practicing since the first years of Islam. In other words, in terms of convention, telfiq is older than its emergence as a term. The reason for this is that, whether in the early period of Islam or in the later period of mujtahid imams, Muslims naturally asked the jurists or mujtahids in later periods about issues that they did not know. As such, people were falling into telfiq.

This later took on different dimensions with the emergence of sects. Naturally, the approach of Islamic jurists to these was different. Issues such as inter-sectarian and intra-sectarian telfiq came to the fore. While some of them attributed the whole thing to the permissibility of the copyright, others argued the opposite. There is another group that is between these two, who followed the middle path, did not reject it completely, did not allow it, and argued that this could happen under certain conditions. Recent Islamic jurists have also had a different approach to this. Some of them allowed this completely and some of them entered the group that followed the middle path by presenting some justifications.

For example, Hanafi jurists Kasım bin Kutluboğa, Ömer bin Nuceym, Ebu'l-İhlas el-Hasene's-Şürünbülali, Alauddin Haskafi, İbn Abidin, İbrahimu'l-Birî; Shafi jurists Izzuddin bin Abdusselam, Ibn Dakik, Ibn Jamaat'l-Maqdisi, Shihabuddin Ahmed bin Imaduddin al-Akfeshi, Ibn Hajari'l-Heytami, er-Remli, Ibn Ziyad and al-Bulkini; Among Malikis, Yahya ez-Zenati, Shatibi and Shabrahiti do not see taffiq permissible in imitation. In addition, Kadı Necmeddin İbrahim b. Ali et-Tarsusi, Şeyhülislam Ebu's-Suûd, Zeynüddin b. Scholars such as Nuceym and Muhammed Emin regard telfiq as permissible. According to them, there is neither an article, nor a consensus, nor a sound qiyas expressing the necessity of following a certain mujtahid in all these conditions and parts of an action that has conditions and parts. Nothing that is not required by the evidence and resources of the religion can be fard or wajib. Also, no scholar has said that telfiq is haram.

After the period of mujtahids, telfiq was applied in practice, and among the opinions of mujtahids of each sect, telfiq was generally considered permissible.

Another issue is that although there is a strong connection between talfik and taqlid, these are two different concepts. The process of choosing and choosing among the provisions of the fiqh sects through "imitation" is called " telfiq in imitation". It is the combination of various ijtiyhads on a subject by a person who is in the position of mukallit. An example of this is to imitate the view of Imam Shafii that wudu will not be spoiled by bleeding, and Abu Hanifa's view that it cannot be spoiled by touching a woman's body without lust. Almost all of the scholars who touched on the subject of taqlid and taqlid mentioned taqlid under the title of taqlid. Because they have strong bonds. As a matter of fact, in both imitation and intellect,

there is a case of conforming to someone's opinion; However, in imitation, there is a situation of following another person in all aspects of an issue, while in taqlid there is a mujtahid in one part of an issue, and in another part of the same issue, there is another mujtahid whose views are opposite to the first mujtahid.

Izmırlı İsmail Hakkı divides telfiq into two as one event and two events, and says the following about telfiq in two events: “ telfiq in two events is also of two types: Either a person who imitates a sect has a specific sect, or he is not affiliated with a specific sect. Although the definition of a person who is not affiliated with a particular madhhab is controversial, the preferred view is that it is permissible. Âmidî Ibn Hajib and İbnü'l-Hümâm also preferred it. When the history of the Islamic Ummah is examined, it will be seen that those who asked for fatwas in the period of the Companions did not always ask a single mujtahid or mufti; Sometimes they would ask one and sometimes the other, and they would act according to the fatwa, sect and ijtiħad of each. This situation was common, everyone knew, and no one objected. If the mukallit adheres to a certain sect such as Hanafî or Shafî'i, he must persevere in the madhhab he is attached to. However, when necessary, can he benefit from other sects in some matters? issue has been discussed. According to some, he cannot benefit, he must always follow the same sect; because he believed that the sect he belonged to was more accurate, he should act according to his belief. According to some, they can also benefit from other madhhabs when necessary and act according to their rules.

Izmırlı İsmail Hakkı includes the following sentences: “It is not necessary for the people to adhere to a particular sect, it is permissible for the imam to act according to an ijtiħad that does not comply with the sect of the imam they imitated.

In summary, if there is no bad intention and it does not contradict the nass, if there is a situation of necessity and difficulty, if it is done unconsciously and if it is not done intentionally, if it is not for benefit, in this case, in case of severe need, taking into account the principle of convenience, the issues related to the taxpayer themselves and changing. It also provides benefits for the benefit of the society or individuals in matters pertaining to and furu, and if its subject is ijtiħad, then telfiq is permissible.